Huszonegynapos.

KÖZLEMÉNYEK
A
FÖLDMIVELÉS-, IPAR- ÉS KERESKEDELEMÜGYI
MAGYAR KIR. MINISZTERIUM KÖRÉBÖL.

MÁSODIK ÉVFOLYAM, I. FÜZET.

A KELETÁZSIAI EXPEDITIÓ.

B. KAAS IVOR ÉS CSEREI MANÓ,
magyar kereskedelmi tudósitók jelentése.

I.

GIBRALTAR ÉS MAROKKÓ

KERESKEDELMI VISZONYAIRÓL.

KIADJA
A MINISTERIUM.

A KERESKEDŐ IFJAK EGYLETE DEBRECZENBEN

PEST,
NYOMATOTT AZ „ATHENAEUM“ NYOMDÁJÁBAN.
1869.

ELŐSZÓ.

Midőn a keletázsiai expeditióban résztvevő magyar kereskedelmi tudósitók első jelentése ezennel közzé tétetik, ezen expeditió keletkezéséről, czéljairól és szervezéséről nehány felvilágositó megjegyzésnek legyen itt helye.

A keletázsiai expeditió eszméje legelőször az osztrák-magyar birodalom külkereskedésének emelése czéljából Triestben működött Revoltella-féle bizottmány kebelében pendittetvén meg, 1860 óta élénken foglalkoztatá az osztrák-magyar kereskedelmi világot. Kivitele beállott akadályok miatt több izben elhalasztatván, ujból ismét a mult év tavaszán karoltatott fel, midőn a Suezi csatornának közel kilátásba helyezett megnyitásából a birodalomra háramló közlekedési előnyök mindinkább sürgösen követelték, hogy kereskedelmi érdekeink a keletázsiai államokban nemzetközi szerződések és kellő diplomatiai képviselet létesitése által biztosíttassanak.

Az expeditió első sorban consulátusok felállitására s egyáltalán diplomatiai összeköttetések és képviseletek létesitésére van hivatva, s a közös külügyministerium aegise alatt indult meg. Az expeditió költségei mind a mellett nem a közös külügyminister budgetjébe vétettek fel s igy nem a delegátiók által szavaztattak meg; minthogy a magyar kormány a vállalat tulajdonképi czélját és jogosultságát kereskedelmi érdekeinek előmozditásában ismervén fel, a monarchia két államának önkéntes szövetkezését, a két fél kormányainak és törvényhozásainak hasonjogu befolyását kivánta megóvni.

Az expeditiónak két hadihajó felszerelésére s legénységük ellátására, a diplomatiai és consulsági személyzet s a kereskedelmi tudositók dijazására a keletázsiai fejedelmeknek szánt ajándékok beszerzésére stb. szolgáló s összesen 533,000 fttal kivetett költségeiből tehát a magyar kormány, meggyőződve azon fontosságról, melylyel az expeditió uj kereskedelmi összeköttetések előkészitése és uj eladási térek megnyitása által honunk kereskedelmére, iparára és kivitelére birhat — országgyülési jóváhagyással 30%, azaz 159,900 forintot vállalt magára, mely a földmivelés ipar- és kereskedelemügyi miniszterium költségvetésében fordul elő 1868- és 1869-re felosztva.

Az igy előállitott költségekből két hadihajó, ugymint a „Donau" nevü fregatte és a „Friedrich" nevezetü Corvette az expeditió czéljaira felszereltetett és báró Petz altengernagy, mint rendkivüli követ és meghatalmazott minister vezetése és főparancsnoksága alá helyeztetett. Ennek oldala mellé az expeditió kereskedelmi-politikai feladatainak intézésére dr. Scherzer Károly lovag, ministeri tanácsos, a consulatusi szolgálat szervezésére pedig Calice Henr. cs. és kir. consul hivattak meg. A diplomatiai személyzetben a magyar születésüek sorából Bernáth Géza mint követségi attaché, Hengelmüller László, mint consulatusi kanczellár foglaltak helyet.

Az expeditió kereskedelmi czéljainak előmozditására nyolcz kereskedelmi tudósitó küldetett ki, kiknek dr. Scherzer kipróbált vezetése alatt azon feladat jutott, hogy a hazai kereskedelemnek és iparnak ujabb versenytért keressenek és azt alaposan tanulmányozzák és ismertessék. Ezen nyolcz kereskedelmi tudósitó közül a földmivelés ipar- és kereskedelemügyi m. k. minister hármat nevezett ki, ugymint b. Kaas Ivor, Cserei Manó és Xántus János urakat, kik közül a két első Tri-

estből az expeditió hajóival indult, mig Xántus ur — ki a közoktatásügyi m. k. ministertől a nemzeti muzeum és más tudományos intézeteink számára teendő gyüjtésekkel is megbizatott s e czélra külön pénzalappal is elláttatott — Scherzer tanácsossal együtt Egyiptomnak és Sueznak indult, hogy az ott készülő nagyszerű uj világutat s az annak megnyitásából hazai kereskedelmünkre háramolható előnyöket és esélyeket tanulmányozásának tárgyaivá tegye.

Az expeditió maga tökéletesen felszerelve mult évi oktoberhó végén indult hosszu útjára, melyen Gibraltárt és az északafrikai államokat, valamint a jóreményfokát érintve mindenütt a kereskedelmi viszonyok behatóvizsgálása, mercantil érdekeink biztositása s a consulátusi szolgálat rendezése tüzetett ki feladatául. Siám, China és Japannal, úgy visszajövet Chili-Peru és az argentini köztársasággal kereskedelmi összeköttetéseinket könnyitő és előmozditó szerződések fognak köttetni és messze tengerekre el fog vitetni, távol országokban fel fog állitatni az uj osztrák-magyar közös kereskedelmi lobogó, mint állami átalakulásunknak és politikai egyenjoguságunknak látható jelképe.

A keletázsiai expeditió ezen utjában legelőször Gibraltárt és Maroccót érintvén, magyar kereskedelmi tudósitóinknak ezen helyek kereskedelmi és forgalmi viszonyait ismertető első jelentése azon meggyőződéssel bocsáttatik a közönség elé, hogy kereskedelmi világunk, felfogva azon fontosságot, melylyel a középtenger valamennyi parti államai magyar tengerészetünkre birhatnak, sokat fog találni e jelentésben mi figyelmére érdemes és, adandó alkalommal, kiviteli kereskedésünk tekintetéből hasznos is lehet.

Pest, april 4, 1869.

Az Excellentiádtól nyert utasitásnak megfelelve, melyszerint mindazon kikötők és országok kereskedelmi-politikai állapotáról, melyeket a keletázsiai expeditió érinteni fog, kötelességünkké tétetett Nagyméltóságodhoz közvetlen jelentést terjeszteni elő — van szerencsénk ezennel bemutatni azon tapasztalatainkat, melyeket Gibraltár és Tanger városok, valamint általában a Maroccoi császárság jelentőségére nézve, szerezni alkalmunk volt. Bár hivatása tulajdonképeni szinhelyétől még távol, az expeditiót különös inkább politikai mintsem kereskedelmi tekintetek arra késztették, hogy a maroccoi partokon rövid ideig megállapodjék, minek folytán nekünk is alkalom nyilt ezen, hazánkra nézve nem minden jelentőséget nélkülöző országot illetőleg némi érdekes anyagot gyüjteni, valamint személyes tapasztalás és a helyszinén vett informátió nyomán a fenforgó viszonyok iránt itéletet formálni.

Gibráltár várost jelentésünkbe fölvenni jónak sőt nélkülözhetlennek itéltük, főleg azért, mert ezen hely — hol több napot időztünk — a maroccoi kereskedelem főemporiuma és mint ilyen azon kereskedelem rajzának természetes kiegészitő része. Ugy vagyunk meggyőződve, hogy a világrendszerben az őt megillető helyet elfoglalni törekvő Magyarországnak figyelmét mindenre ki kell terjeszteni, mi a nemzetközi kölcsönhatás utján a népek életének szervi fejlődésére befolyással van.

Ezen elv szülte Magyarország részvételét a keletázsiai expeditióban és tehát ennek szem előtt tartását ismerjük feladatunknak. Gibraltár és még inkább a több mint 13000 □ mfre és $8^1/_2$ millió lakosra becsült Marocco ugy középtengeri fekvésöknél, valamint hajózási fontosságuknál és még inkább forgalmi és fogyasztási képességüknél fogva megérdemlik, hogy jelentő-

ségüket méltányoljuk, mozgalmaikat szem előtt tartsuk és a felmerülő alkalmakat felhasználjuk, hogy a világ ezen hozzánk közel pontjaival gyér érintkezéseinket jövedelmezőleg szaporitsuk vagy ha lehet, állandósitsuk és közvetlenitsük. Ezen szempontból felvett helyrajzunkat és nézeteinket bátorkodunk tehát ezennel Nagyméltóságod becses figyelmébe ajánlani.

Gibraltár, politikai és hadászati fontosságát mellőzve, kereskedelmi tekintetben négy irányban bir jelentőséggel. Első és legfőbb jelentősége az, melyet fekvése a tengerszoros száján, egy tágas, mindenkor biztos, jó horgonytalajjal biró öböl partján, mint vámmentes szabad kikötő, mint köszénállomás és végre mint mindennemü hajószükségletek gazdag kereskedelmi raktára e városnak a középtengerből az oceánra szóló hajózásra nézve nyujt. Másik már emlitettük jelentősége az, hogy Gibraltár az összes marocoi kereskedésnek központja, raktára, közvetitője, elszállitója, pénzpiacza. Spanyolország felé Gibraltár igen jövedelmező csempészetet üzött angol gyártmányokkal és nem mondhatni, hogy ezen csempészet már megszünt volna. Végre negyedszer a több mint 16000 tisztán kereskedő és iparos lakossal és jelenleg 6000 fő angol helyőrséggel biró város mint nem csekély fogyasztó is szerepel a kereskedésben.

Gibraltár a hajozásra nézve — mint állomás — az első rangu kikötők közé sorozható. 1865-ben — minél későbbre szóló adatokat nem szerezheténk — a cholera daczára 3511 hajó látogatta meg e kikötőt, vagyis naponta majdnem 10 hajó. Ezeknek több mint egy harmada 1719 hajó gözös volt. A megelőző évben pedig 4146 hajó vetett volt itt horgonyt és ezek közül 1497. gözös. A hajók ily nagy száma egyáltalán nem áll arányban Gibraltár sokkal csekélyebb kereskedésével, hanem magyarázatát azon hármas körülményben leli, hogy először a viforlás hajók, melyek a középtengerből az atlanti tengerbe kivánkoznak, nyugati szelekkel a tengerszorosban sodró áradat ellen egyáltalán képtelenek a középtengerből kivitorlázni és kényszerülnek néha nagy számban ide menekülni, bevárandók az idő fordulását. Aztán hogy mindazon gözhajó vállalatok, melyek London Liverpool, Glasgow, Rotterdamm, Spanyol-, Olaszország, Triest Alexandria, Marseille, Marocco és a canári szigetek közt rendesen közlekednek, postagözösök, személy- és tehérszállitók, ugy különösen mindazon gözösök, melyek a középtenger és Amerika

közt rendesen vagy esetleg járnak, Gibráltárban egészitik ki megfogyott köszénkészleteiket, mert Gibraltár kivételével ma még csak Lissabonban van ily kielégitő kösznállomás, és ezen város nem esik annyira utba. Cadix pedig, melynek versenyétől Gibraltár tarthat, még nem szabad kikötő és a spanyol közigazgatás jármát nyögi. Egy harmadik indok a mért Gibráltárt a hajok fölkeresik, a posta és távirda, mely innen ugy az érkező hajókat és szállitmányokat, az utazás időtartamát és minőségét valamint a megérkezés valószinü időpontját a hajó tulajdonosokkal és kereskedőkkel tudatja, és ezek rendeleteit a hajókkal közli.

Ily formán az összeköttetés Gibraltárral a világ minden pontjáról igen könnyü és rendes. A legrendesebb Angliával, honnan a Peninsular and Oriental Company gözösei minden hó 4, 12, 20 és 27-én iudulnak Southamptonból és negyed vagy ötöd napon érkeznek Gibraltárba és innen egyenesen Maltán át Alexandriába mennek. Egy második jelentékeny hajózási társaság a Peninsular and Mediterranean scew steamers company, mely 18 gözös felett rendelkezik és Glasgowban székel. Innét Gibraltáron keresztül Marseillel, Génuával, Livornoval, Nápolylyal, Messinával, Triesttel és Velenczével közlekedik. Triestben a nevezett társaság ügynökséget is tart. A tevékeny franczia société des transports maritimes rendesen Marseille, Barcelona, Gibraltár és Cádix közt járatja hajóit. Szintugy a Messageries imperiales gözösei, melyek havonként egyszer indulnak Marseilleből a délamerikai kikötőkbe, rendesen érintik Gibraltárt. Két spanyol gözhajózási társaság szintén közvetiti a forgalmat Cadix, Gibraltár, Malaga, Carthagéna, Barcellona Marseille és Genua között. A maroccoi kikötőkbe, fökép Tangerbe Gibraltárból hetenként 4 gözös indul. A Marseilli N. Paquet Comp. társaság „Service de bateaux a vapeur sur le Maroc et les iles canaries“ via Gibraltár hasonlag három gözöst küld havonként a maroccoi kikötőkbe. Megemlitendő továbbá a Liverpool-Triesti szállitási vállalat, képviselve A. és C. M. Schröder által Triestben, mely havonként egyszer Triestből via Gibraltár indit egy gözöst Liverpoolba. Ezek a rendes közlekedési vonalok, melyekhez számos más gözös és vitorlás hajó csatlakozik, időközönként, habár nem rendesen közlekedvén, Amerika, Angolország, Hollandia, Spanyolország és a közép-

tengeri kikötők közt. A szállitás rész-terhek és kisebb áruszállitmányok számára Triest és Gibraltár közt mint a mondottakból kitünik, nem épen könnyü, mert habár az összeköttetések nem hiányoznak, mégis nem ritkán megesik, hogy a gözhajók, melyek Triestből Angliába mennek, ugymint a vitorláshajók, kivált ha nagyobb teherrel birnak a végállomásra vonakodnak elfogadni kisebb szállitmányokat Gibraltárba. Ezért történik, hogy az osztrák-magyar monarchiából Gibraltár és Marocco számára rendelt áruszállitmányok kényszerülnek vasuton megtenni a kerülést Marseillenek, mi által, eltekintve a kettős rakodás szükségétől a költségek tetemesen megdrágulnak. Lehet hogy csodálatos, de való dolog, hogy egyes probaszállitmányok Triestből Gibraltárba, még Alexandriának is kerülnek, hogy onnét a Peninsular and oriental Company által rendeltetésük helyére jussanak. Ezen kerülés majdnem 1200 tengeri mértföldet tesz. Hogy ilyes viszonyok Austria és Magyarország részvételét a kereskedésben Gibraltár és Marocco felé megnehezitik, még az esetben is, ha az árak egyenlősége a versenyt lehetővé tenné, világos dolog.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy itt figyelmét a triesti Lloydra irányozzuk. Ezen Subventionált társulat ennek előtte hajóit rendesen járatta Gibraltárig, de most már több éve ezen vonalt beszüntette. A direct kereskedést Spanyolországgal és Maroccoval, melyet alig kezdettünk volt meg, ez által ujólag megsemmisité. Ezt az Austria és Magyarországgal mint az egész világgal összeköttetéseket kereső angol kereskedők sajnálva emlitik itt, mennyivel inkább kell, hogy érezzék az osztrák-magyar iparosok és kereskedők. Ha a két állam segélyezte triesti Lloyd nem ismeri hivatásának hajóival a középtengert behálozni és ilyformán a legtermészetesebb utakat rendes és közvetlen összeköttetésbe hozni a hazai forgalommal; hol van akkor a remény, hogy a távolabb partokkal fogunk direct kereskedést üzhetni? A fiumei és lussini vagy a dalmát hajóbirtokosok nagyobb vállalkozó szellemét nem támogatja elég anyagi erő, hogy számunkra a világpiaczokat megnyitni képesek legyenek, és áruink mint eddig idegen czég alatt Hamburgnak, Marseillenek, vagy bár Triestnek, de idegen lobogók alatt fognak maguknak utat keresni. A trieszti Lloyd egykoron helyesen gondolkodott, midőn azt hivé, hogy hatáskörének a Levantéről a

nyugati középtengerre kiterjesztését csak ugy érheti el, ha hajóit egész Gibraltárig járatja. Mért hogy kitartó nem volt? Az osztrák-magyar kereskedelem érdekében tehát felette szükséges lenne, ha a triesti Lloyd hajóit ismét rendesen Gibraltárig járatná. Ha gözhajói Gibraltárt végállomásnak tekintve, Messinát, Palermót, Nápolyt, Livornót, Genuát és Marseillet a viszonyokhoz képest érintenék, ezen vonal idővel a mi eddig kétségesnek tüntetett fel, jövedelmezővé válnék.

Gibraltár kikötőjének látogatottságát részben teljes vámmentességének is köszönheti. De ugyan ezen körülmény okozza, hogy, statistikai adatok nem létezvén, kereskedését bajos megbecsülni. Azon könnyüség is, melylyel minden ellenőrzés és vámhivatali feltartóztatás nélkül ki- és berakódhatni tette Gibraltárt emporiummá és egyszersmind a csempészet főhelyévé. A kikötői rendészet szükségletei fedezésére a beérkező hajóktól csekély horgonydijak szedetnek, melyek a legnagyobb hajók után a 30 ftot meg nem haladják és 1865-ben mindössze 53350 forintot jövedelmeztek. Ezen felül minden hajó fizet 1 ft. 5 krt o. é. a világitó torony számára és ha veszteglésnek van alávetve vesztegdijjakat. Egyébb terheknek a hajózás alávetve nincs. De baj az utóbbira nézve a hajógyárak, docks, mólók és rakpartok majdnem teljes hiánya. Az angol kormány a városnak mint várnak hadászati jelentőségére kizárólagos sulyt helyezvén, mást mint katonai vizépitészetet nem tür és nem segélyez. A városnak természettől szük és szorult fekvése a szikla oldalán nagyobb tért követelő épitményeknek amugy sem kedvez. Angol hadi hajók kijavitására vannak ugyan néhány kincstári medenczék és műhelyek, de ezek kereskedő hajóknak csak sürgös szükség esetében nyittatnak meg. Néhány apró sarkantyú a partokon, nem a nagy hajóknak, hanem az uszáknak és csolnakoknak szolgál, és minden ki- és berakodás, vagy közlekedés a várossal a $^1/_2$—$1^1/_2$ tengeri mértföldre horgonyozó hajókról ezek segélyével történik. Ezen idő- és költségveszteséghez járul azon, a kereskedésre felette boszantó körülmény, hogy valamennyi kapu nyáron este 8, tavaszszal és őszszel $6^1/_2$ télen $5^1/_2$ órakor bezáratik, mi által minden közlekedés város és kikötő közt rögtön megszakad és kirakott, de be nem hordott áruk a kapu előtt maradnak másnap reggelig. Ezen ép oly fölesleges és elavult mint kártékony rendszabály általános panaszok tárgyát képezi.

A kőszént illetőleg a legczélszerűbb intézkedések vannak téve a kikötőben, hogy a hajók a legnagyobb könnyűséggel elláthassák magukat ezen anyagszerrel. A köszénhajók nagy számban és jó rendben ugy vannak a kikötőben elhelyezve, hogy a gőzösök közvetlen melléjök férhetnek. A köszénfogyasztás 1864-ben 160,000 tonna, 1865-ben a cholera miatt esökkent hajózás következtében csak 140,000 tonna volt, de a gőzhajózás napról napra tapasztalható emelkedésével szintén mind tetemesebbé válik. A köszénkészlet állandóan legalább 10,000 tonnára becsültetik. Minőségére nézve annyit mondhatunk, hogy általánosan dicsérik. Ára a raktárakban o. é. 14 ft., hajóra szállitva 15 ft. egy angol tonna.

Gibraltárnak mint hajóállomásnak jelentőségét kimeritettük volna, azonban rajzunk teljességéhez szükségesnek tartjuk, hogy a biztositási ügyről e helyen különösen megemlékezzünk. A tengeri károk elleni biztositások, melyek Gibraltárban meglehetős mennyiségben fordulnak elő, franczia vagy angol czégek által közvetlenül vagy pedig spanyol társulatok által is foganatosittatnak. Hanem csak az utóbbiak birnak itt önálló ügynökségekkel, melyek biztositásokat elfogadhatnak, mig az angol és franczia társaságok csupán kárbiztosok által képviselvék. Az itt üzérkedő spanyol társulatok a következők :

„La compania barcelonesa de Seguros maritimos“ részvénytársulat, tőkéje 300,000 piaster 300 részvényben kizárólag tengeri biztositásokkal foglalkozik

„La compania Iberica de Seguros“ részvénytársulat, viz, tüz és jégkár, sáskák és a t. ellen; 3 millió piaster tőkével, 30,000 részvényben, mely tőkéből 1 millió piaster a tüz, 1 millió a tengeri károk, 1 millió a többi kárnemek elleni biztositásnak van utalványozva.

„La Espanola Cómpania generale de Seguros Barcellonában 5 millió piaster tőkével 10,000 részvényben, a biztositás minden ágával foglalkozik és tengeri károk elleni biztositásra 3 millió piastert fordit alaptőkéjéből. A maximum, mit ezen társulatok egy első rendü hajóra és terhére biztositanak, a Compania Barcelonésánál 24,000 piaster, a másik kettőnél 30,000 piaster. Továbbá képviselteti magát Gibraltárban az „Union seguros maritimos“ spanyol társulat. Ezen intézetek egyike sem örvend nagy bizalomnak és általában igen kelletlenül fordul a

közönség hozzájuk. Az emlitett intézetek díj árszabályai a következők:

Gibraltárból	Apr. 1-től sept. 30-ig				Okt. 1-től márcz. 31-ig			
	vitorlák		gőzösök		vitorlák		gőzösök	
	áruért	*penzért*	*áruért*	*pénzért*	*áruért*	*pénzért*	*áruért*	*pénzért*
		%		%		%		%
Alexandriába	1 1/4	1	1	3/4	1 1/2	1 1/4	1 1/4	1 %
Tunisba	3/4	5/8	5/8	1/2	1 %	3/4	3/4	5/8
Maltába	3/4	5/8	5/8	1/2	1 %	3/4	3/4	5/8
Tetuánba	1/2	3/8	3/8	1/4	1/2	3/8	3/8	1/4
Tangerbe	1/4	1/4	1/4	3/16	3/8	1/6	1/4	3/16
Mogadorba	1	3/4	3/4	1/2	1 1/4	1	1	3/4
Lissabonba	5/8	1/2	3/8	1/4	3/4	5/8	1/2	3/8
Marseillbe	7/8	3/4	5/8	1/2	1	1 3/4	3/4	5/8
Genuába	7/8	3/4	5/8	1/2	1	1 3/4	3/4	5/8
Liverpoolba	1	3/4	3/4	5/8	1 1/4	1	1	3/4
Londonba	1	3/4	3/4	5/8	1 1/4	1	1	3/4

Hazai biztositótársaságaink közül azok, melyek a tengeri szállitmányokra biztositásokat teljesitenek, Gibraltárban jövedelmező tért találnának tevékenységüknek, minthogy a verseny itt sem tulságos, se nem különös félelmes. Ezért ajánlatos volna e czélra solid czégekkel összeköttetésbe lépni és ott ügynökségeket alapitani. Tekintettel a mondottakra felkértük Loégland, Cowell és Comp. urakat Gibraltárban, hogy a magyar és osztrák intézeteknek a biztositási ügy viszonyaira nézve a legrészletesebb felvilágositásokkal szolgálni sziveskedjenek, minthogy magunk idő rövidsége miatt képtelenek vagyunk mindazon kérdésekre, melyek az ügynökségek netaláni alapitását megelőzni szokták, részletesen megfelelni. Az egyes czégeket illetőleg, melyek esetleg képviseltetve alkalmasak az ezen jelentéshez mellékelt bizalmas tudósitás szolgáltat adatokat.

Kitünő jelentőséggel bir Gibraltárban a lisztüzlet. Az évi forgalom ezen czikkben megközelitő becslések szerint 40,000 zsákra zúg, azonban még magasabbra tehető, minthogy a forgalomnak nagy része magában a kikötőben hajóról-hajóra is történik, mi iránt biztos adatok természetesen hiányoznak Előbbi években Éjszakamerika Gibraltár lisztpiacza fölött ural-

kodott; a folyó évben azonban Amerika magasabb árai következtében Gibraltár ellátását liszttel Francziaországnak engedte át, mely most a piaczot tökéletesen elfoglalta. Francziaország kereskedése csak a legkisebb részben Consignátiók utján történik, minthogy a megrendelések rendszerint szilárd számlára tétetnek és közösen szabott árak mellett, franczia értékben teljesittetnek. A főforgalom középkenyérlisztekből áll, megfelelőleg a pesti 5-ös és 6-os számu liszteknek, finomabb nemekben csekély a kereskedés, minthogy a fogyasztás ezekben jelentéktelen, a tésztás ételek itt átalában nem kedveltetvén. A franczia jegy, mely itt leginkább van keletben, az ugynevezett C. O. S. supérieure, melynek versenyét malmaink már több izben, névszerint Alexandriában előtalálták, és mely jó minőségü pesti 5-ös és 6-os számu lisztnek egyenlő részekben való keverékének felel meg. Egy más finomabb nemü liszt, mely szintén keletre talál, megfelel a pesti 3-as számu liszt egyrészben keverékének, két rész 4-es számu liszttel, finomabb nemek alig adhatók el. A franczia liszt 122½ kilós zsákokban szállittatik, és az árak a zsákokkal együtt értetődnek. Bizományképi eladásoknál a bizományos számitása spanyol tallérokban történik 196 angol font szerint. Ezen számitási mód még azon időből való, midőn a lisztkereskedés Amerikával élénk volt, mert Amerika lisztjét mindig 196 angol fontos hordókban szállitja.

Példa-számla (Conto Finto) egy szilárd számlára Marseilleben teljesitett rendelésről:

100 zsák liszt C. O. S. Sup.
gr. 122½ k-o à fcs 43 *Fcs 4300.*

A fizetés ilyes rendelések után közös megállapodás értelmében történik, legkésőbb három hónapban a vétel napjától Párisra, Marseillre vagy Londonra szóló rövid látu váltókban.

Példa-számla (bizományüzletről) 100 zsák liszt à 122½ kilo

= 27,000 angol font à		196	
= 137,75 hordó	à	4	551.—
Gibraltári költségek	1%	5.51	
Alkuszdij	1%	5.51	
Provisio és delcredere	3%	16.53	27.55
		marad	523.45

mely összegről különben még a fuvardij Marseilletől Gibraltárig levonandó. A fuvar a folyó évben átlagosan 2 frankot tett a

122½ kilos zsákért. A számla összege a küldők kivánsága szerint szintén Párisra, Marseillre vagy Londonra szóló váltókban történik. Gibraltárba magyar liszt ekkoráig sem közvetlen, sem közvetve be nem vitetett. Az általunk előmutatott próbák osztatlan tetszéssel találkoztak, és igy nem volna nehéz itt idővel ezen czikkben egy meglehetős jelentőségü direct üzletet megkezdeni. Az ide vonatkozó gyakorlati utmutatásokat a magyar malmoknak egyenes levelezésben szolgáltattuk.

Gibraltár kereskedése Maroccoval másodrendben az, mi figyelmünket magára vonja. Ez Gibraltár hagyományos öröksége, melyet mindaddig megőrizhet magának, mig Marocco keleti társadalmi és kormány rendszeréből ki nem bontakozva, a passiv szerepet cselekvő tevékenységgel fel nem váltja, mig az európai kereskedelmi jogot és szokásokat el nem tulajdonitja. Gibraltár fekvése, számára mintegy monopoliumot biztosit Maroccoban a többi spanyol és portugál kikötők felett, mert Tanger innen gőzössel 3—5 óra alatt elérhető, Tetuán csak pár órával van tovább, az atlanti tengerparton Cassablanca 2, Mazagán 3, Mogador 5 nap alatt érhető el, ha a gőzöst kedvezőtlen időjárás nem hátráltatja. Csupán Tangerbe 1865-ben 125 gőzhajó indult el Gibraltárból, Marocco többi kikötőibe 86. Ennek előtte Gibraltár kizárólagos raktára és szállitója volt a maroccoi kereskedésnek, de az utolsó évtizedben mióta a szállitmányok megszaporodtak a kettős rakodás és a rövidebb ut kedvére az áruk directe is küldettek Liverpoolból vagy máshonnét, névszerint az atlanti kikötőkbe, melyek kivitel tekintetben Tangernál nagyobb jelentőségüek és ott megrakodván nyers terméneykkel szintén Gibraltár elkerülésével veszik utjokat. Mindazáltal ez csak látszólag ártott Gibraltárnak, mert ezen hátrányt a kereskedés emelkedése kárpótolja egyrészt, másrészt nem szabad feledni, hogy az angol, franczia és belga házak, melyek czikkeiket Maroccoban adják el, ezt rendesen nem közvetlen teszik, hanem a Gibraltári kereskedők azok, kik az általuk megrendelt árukat takarékosságból egyenesen a maroccoi kikötőkbe küldik és viszszállitmányaikat szintén közvetlen eszközöltetik. A maroccoi kereskedésről alantabb külön és részletesen kivánván szólani, e helyen az egyes áruczikkeket mellőzzük, és csak arra terjeszkedünk, mi Gibraltárra különösön tartozik. Igy meg kell

jegyeznünk, hogy a legtöbb európai ház, mely Maroccoval kereskedik Gibraltárbon fiók-üzletet vagy ügynökséget tart, vagy legalább bizományos által képviselteti magát. Czélszerü volna tehát, ha a magyar-osztrák vámszövetség kereskedői és iparosai ezen példát követnék, mert csak ez uton fog lehetni összekötetésekét és kereskedést teremteni és csak ez uton lehetend a Gibraltárral való forgalomnak némi állandóságot biztositani. A maroccoi kereskedésben Gibraltár nélkülözhetetlen fontossággal bir már csak azért is, mert Marocco fogyasztó képessége nem oly nagy, hogy kivált finomabb iparczikkekben egyszere nagy mennyiséget szivjon fel. Ennélfogva igen sokszor megesik, hogy egy vagy más áruban kisebb megrendelések történnek. Ily kisebb megrendelések az emlitettük szállitási nehézségek miatt directe nem egy könnyen eszközölhetők és igy Gibraltár ezen esetekben is a legalkalmasabb hely volna, hol bizományos raktárak szerveztethetnének, hogy ilyes kisebb megrendeléseknek legpontosabban elég tétessék. A gibraltári kereskedők kerülik az összekötetéseket a mór kereskedőkkel, leginkább csak a Maroccoban, habár kis számban letelepedett európaiakkal vagy az ottani kereskedés legnagyobb részét vivő zsidókkal állanak üzleti viszonyban. Váltóhitelt ezeknek usus szerint 3 vagy 6 hóra nyitnak. Gibraltár kereskedése Spanyolország felé nagyobb részt a csempészet jellegével bir. Az angol kormány e kereskedést nem hogy bánná, de az által elősegiteni igyekszik, hogy minden ellenőrzést abba hágy és minden a kereskedésre és hajózásra vonatkozó adatokat visszatart, hogy igy a spanyol kormány recriminatiói előtt meneküljön. A gibraltári öböl tulsó partján fekvő Algesiras város 12000 lakóinak ezen csempészet főkereset módja. De ezenkivül apró hajók a középtengeren fekvő déli spanyol partokat sürüen látogatják csempészett árukkal. Ezen hajók Algirra vesznek utleveleket, de a sik tengeren Spanyolország felé fordulnak. Most általános Gibraltárban a panasz, hogy a kereskedés ezen neme a leszállitott vámtételek miatt jövedelmezőségét elvesztette. Előbb angol gyártmányok képezték főtárgyát, most leginkább szeszek és dohány. Ez utóbbi Amerikából és főkép Virginiából érkezik directe, mely amerikai termény majdnem egészen kiszoritotta az antverpeni és német kereskedést. Spanyolországba vágott és préselt dohány szállittatik kis $^1/_2$ vagy 1 fontnyi csomagokban.

Mielőtt Gibraltárról Maroccora áttérnénk, még némi egyéb helyi viszonyokról kell megemlékeznünk. Az egyes kereskedelmi czégek és azok hitel-képességét illetőleg pedig bátorkodunk az emlitett külön jelentést ide mellékelni, mely a mennyiben a hirlapokban nyilvánosságra nem alkalmas, egyes érdekelt iparosoknak és kereskedőknek, kik netalán specialisabb értesüléseket szükségelnek e'őmutatható lenne.

A posta Gibraltárban a spanyol, és levelek, melyek a száraz földre szólnak, ez által a spanyol árszabály szerint expediáltatnak. A levelek Cádixba kocsin szállittatnak, innét Madridon át Európa különböző részeibe. A távirda nem vezet ide direct, hanem San-Rogue szomszéd spanyol faluban létezik az állomás. Vasutja Gibraltárnak nincs, azonban már terveztetett egy Cádixból ide vezetendő vonal. Banküzletek és bankárok, kik kizárólag pénz- és értéküzlettel foglalkoznak, Gibraltárban hiányzanak, és ezen hiány igen érezhető. Egyes nagykereskedők és speculánsok pótolják azok helyét; árfolyam Madridra nincs, az előforduló váltók főkép Londonra, Párisra vagy Marseillre szólanak. A pénzek spanyolok. A számadások a colonato tallérban vezettetnek, és ez 50 penceben számittatik, vagyis 2 frt 50 kr o. é. Az angol sovereign árfolyama különböző; a kiskereskedésben régi szokásból csak 19 shillingbe fogadtatik el. A franczia 5 frankos darabok Marocco számára mindig keresett pénznemet képeznek. A mértékek a következők: 1 libra vagy angol font = 0.81 bécsi font. 1 cantaro vagy mázsa = 112 angol = 90.7 bécsi font. 1 Rebbo = $^1/_4$ cantaro = 22.6 bécsi font. 1 gallon 3.2 bécsi pint. Az eladási vagy bevásárlási provisiok usus szerint 2—5% tesznek; alkuszdij pedig 1%-al számittatik, helyi költségek- és tüzbiztositásokért rendesen 2% hozatik számitásba. A kereskedelmi törvényszék a törvény- és jogkezelésre nézve angol.

Consulátust minden európai és amerikai állam tart Gibraltárban; de ezek nagyobbrészt tiszteletbeli consulok, kereskedők, kik gyakran több állam érdekeit egyszerre képviselik. Az osztrák-magyar érdekek Sir Richard Cowell a Longland Cowell & Comp. czég főnökére bizvák, ki egyuttal Belgiumot és Törökországot is képviseli; képességeiről és kész szivességéről csak a legnagyobb el'smeréssel emlékezhetünk meg.

Marocco.

Mielőtt a maroccoi császárság és annak általunk meglátogatott főkikitője Tangernek kereskedésére, a ki- és beviteli czikkek részletes ismertetésére áttérnénk, engedje meg nagyméltóságod, hogy ezen birodalom jelen állapotáról és annak az osztrák-magyar monarchiára viszonyló jelentőségéről néhány észrevételt előre bocsássunk. Mint közép-tengeri állam, melynek északi partja 84 mértföldön kiséri a nevezett tengert, és melynek uralma a gibraltári szoros egyik oldala felett lényeges garantiaként tekintetik ezen kereskedelmi főut semlegességének és szabadságának; mindekkoráig ugy a török, mint más idegen uralomtól mindig független nagy állam, mely az észak-afrikai országok közt Egyptom után termékenysége, népessége, sudáni kereskedése és a nyugati arab tribunosokra való befolyása által az első helyet foglalja el. Marocco nemcsak érdekes, hanem negativ szereplése daczára nem minden jelentőséget nélkülöző állást foglal el a kiható kereskedést és hajózást üző államok figyelmében. Ausztria és Magyarország ezen vidéken még nem léptek versenyre a nyugati és északi országokkal, vagy a szomszéd Olaszországgal, és ekkoráig a sporadikus érintkezés a kereskedelmi kisérletek és az életbe ki nem hatott diplomatiai szerződések határán tul nem mentek; de eltekintve a sokszor nyilvánult ohajtástól, nagyszerübb és terjedtebb alapra fektetni összeköttetéseinket az osztrák-magyar monarchia levantei kereskedésében és a levantei piacz szükségletei számára berendezett iparában oly tényezőkkel bir, melyek a legegyszerübb applicatioval Maroccora is alkalmazhatók, kiterjeszthetők, melyek ugyszólván késztetik az illető iparosokat és kereskedőket, hogy ezen rokontermészetü maroccoi vásárt figyelemmel kisérjék és számitásaikba fölvegyék. És ez történt is. Ujabb időkben több osztrák czég, mely a Levanteban dolgozik, informatiot

összeköttetést, vásárt keresett és részben talált Maroccoban. Kettős ok az, mi ez irányban bátoritólag hasson, először azon előny, mely a kereskedésre önkényt háromol, ha azonos áruczikkei számára két különböző, egymástól bizonyos távolságra fekvő, az árhullámzásban egymástól eltérő és elszigetelt piaczczal rendelkezik, ugy hogy midőn az egyik helyen a forgalom szenved, a másik mintegy biztositékot nyujt a fogyasztásra, és másodszor azon tény, hogy a kereskedés Maroccoval az arab faj ösmeretes indolentiaja, frugalitása és az európai izlés, termelési és fogyasztási rendszer elleni előitélete daczára: azon 20 év óta, mióta ezen kereskedés megnyilt, bár lassan, de folyvást emelkedett, és noha ma is nagyobb jelentőséggel még nem bir, irányzatánál fogva tetemes reményekre jogosit. Mert nem szabad felednünk, hogy Marocco 1844-ig, midőn a franczíák által tengeren és szárazon megaláztatott, nem kevésbbé volt elzárva az európai kereskedés előtt, mint China vagy Japán, hogy ez ideig az európai államok nagyóbb része évi tributummal váltották meg kereskedő hajóikat a tengeri rablás elől, mely még 1856-ban is támadólag mert a riffben fellépni, hogy azon háboru után is az európai kereskedőnek nem igen volt mit keresni Maroccoban, mert szüntelen belháboruk, lázadások és trónörökösödési véres villongás sok évig zaklatták az országot, a kormány és nép egyaránt igyekeztek kizárni a gyülölt idegeneket, a kormány egyedárusággá declarált mindent, magas ki- és beviteli vámokkal és tilalommal próbálta lehetetleniteni a külkereskedést, egyenesen felszólitá a népet nem érintkezni a hitetlenekkel, és igy minden képzelhető indirect uton fentartani régi elzárkozottságát, miglen végtére a spanyol háboru 1860-ban mindennek véget vetett, és Maroccot az európai kereskedésnek és mivelődésnek megnyitotta. Csak ezóta létezik valódi kereskedés. Az összes ki- és bevitel 1830-ban csak 5 millió frankra becsültetett, 1850-ben az éhség daczára a kivitel 8.384,000 frank, a bevitel 9.114,000 frankra tétetett; 1866-ban a bevitel 25.946,650, a kivitel 25.991,175 frankra emelkedett a vámhivatalok kimutatása szerint, mely még mindig csekély összeg, azonban szintén nem képviseli a valódi értéket, mely a hivatalos scála és bevallásnál jóval magasabbra tehető, és mely a még mindég divó csempészet és kivált a szárazon Algirból importált árumennyiség által is emeltetik. Legyen

az e helyüt elég a kereskedés áradó irányzatát bebizonyitani, és megmagyarázni azon tényt, hogy az utolsó 15 év alatt minden nemzet, az angol és franczia első sorban, aztán a szomszéd Spanyolország és Portugal, de nem kevesebb erélylyel és sikerrel Belgium, Svédország és Norvégia, valamint különösen Olaszország és szintén az észak-német kikötő városok is iparkodtak, akár direct összekötetések, akár Gibraltár utján önálló politikai és kereskedelmi képviselet szervezése által és az által, hogy időről időre hadihajókat küldenek a maroccoi kikötőkbe, magokat, kereskedésüket, iparukat és hajózásukat Maroccoban megismertetni és meghonositani, a fekvése és termékenységénél fogva előnyös üzleteket remélhető Maroccoban a kedvező constellátiókat kezdettől fogva felhasználni, hogy a jövőt magoknak biztositsák. Mert mindezen államok ha csak a multat tekintenék vagy csupán a jelenre vetnék számitásaikat tudják, hogy nagyobb vagyoni és kereskedelmi érdekkel itt most még csak Anglia, Franczia és Spanyolország birnak, mégis belátták és tapasztalták, miszerint ezekkel egy vagy más áruczikkben sikerrel versenyezhetnek, a fáradságot és költséget nem kimélik, mibe diplomatiai és kereskedelmi képviseletetésük kerül, nem a risicót, melylyel minden első megjelenés egy már mások általt elfoglalt piaczon a vállalkozóra nézve jár.

Csak köztudomásu dolgokat ismételnénk, ha felsorolnók, milyen climával, minő állattenyésztéssel és terménygazdasággal bir az ország, mindez, a menyiben a kiviteli kereskedésre fontossággal bir, alább részletezve fog lenni, azonban nem lesz felesleges itt néhány szóval a gazdálkodás nemét és a kormányzás módját érinteni. Hogy egy oly országban, melynek területe Ausztria és Magyarország területét összevéve meghaladja, de hol egy négyszög mértföldön átlagban csak 616 ember lakik intensiv gazdaság csak kivételkép lesz található önkényt értetődik, kivált ha tekintetbe vesszük, hogy nem kereskedés számára dolgozó gyarmatban, hanem az önfentartással beelégedő arabokkal van dolgunk. Minadazáltal a gazdaság igen különböző. A városok és névszerint a kikötők Mogador, Rabat, Casablanca körül a termőföld jól müveltetik, főleg buza, kukoricza és algiste kivitelre; nem kevésbbé kertek, nevezetesen olajfa, mandula-, narancs- és czitrom-ültetvényekkel tetemesen szolgáltatnak déli gyümölcsöt a kiviteli kereskedésnek. A föld rendesen

magántulajdon tárgyát képezi, mely szerződésben szabadon vétetik és eladatik. 1861 óta minden európai is szabadon szerezhet házakban és földekben fekvő birtokot. Az egyéni birtok ezen ismerete nagy előnyt ád Marocconak a pusztán közös törzstulajdont ismerő tribus gazdálkodás fölött mint azt Algirban és az araboknál általában találhatni és a mint ez kétségtelenül Marocconban is a déli félig független törzseknél divik. Beljebb az országban a földmivelés igen alacsony fokon áll, a mint ez képzelhető egy oly országban, hol egyetlen csinált ut nem létezik, és minden közlekedés és teherszállitás lovak, szamarak és tevék hátán történik. Gabona itt jobbára csak házi szükségletre termesztetik és vermekbe záratik, hol, ha több jó év következik egymásután, romlásnak eresztik. Állattenyésztés tekintetében a hegyes országban főkép juh és kecskenyájak képezik a fővagyont. Az erdők a kincstár tulajdona, hanem jobban mondva res nulliusnak tekintetnek, miért is a parafa-tölgyeseket kereső hajók miatt annyira fosztogatták, hogy a kormány azok használatát végkép betiltotta, minek következtében a parafakivitel egészen megszünt. A tengerparti vidékeken különben az erdők régen kiirtvák és minthogy a fát elszállitani ez országban alig lehet az egyes országrészek szükségletei fedezésére tetemes fabevitel történik. Az erdőknek a kereskedés hasznát veszi különböző cserző és festő fahéjak, mézgák és viasz nyerése által, mely utóbbi nagy részt vad méhek után nyert anyag az országnak sok jövedelmet hajt. Az Atlas déli oldalán az arabok ösmeretes nomád gazdálkodása és datolya termesztése található. A föld kitünő termékenysége, a müvelésre alkalmas puszták bősége és a külterjes gazdálkodás könnyü módja, mely ha a kereskedés a termést felszivja, vagy tőkeelőlegezés által is bátoritja, igen hamar kiterjeszthető s Marocco gazdasági fejlődését és kereskedelmi jelentőségét csakhamar feljuttatná azon fokra, melyen Egyptom, Algir és Tunis állanak, ha kormánya felfogta volna hivatását, a reformokban előhaladni a helyett, hogy tétlen ügyefogyottság, reactió, despotismus és habozó kisérletek közt osztja fel idejét! Igy a mint a dolgok állanak, a haladást, melyet tapasztalunk, a civilisatió lépésről, lépésre kénytelen kierőszakolni. Legszembeötlőbb példája ezen rosz kormányzásnak azon tény, hogy az adók minden rendszer nélkül akként szedetnek, hogy a törzsekre, falukra vagy egyesekre

mintegy sarcz vettetik, melynek behajtására a sultán testőrserege — az egyedüli állandó katonaság — kiküldetik. A tartományok a pasáknak vannak kiadva kormányozás végett de ugy, hogy ezen kormányzók, valamint az alsó hivatalnokok és a törzsek által szabadon választott helyhatóságok semmi rendes fizetést nem huznak; hanem névszerint a pasák és caïdok szinte rablásból azaz akként iparkodnak meggazdagodni, hogy a vagyonosabbakra önkényes sarczot vetnek, mit, ha az illető meg nem fizet, bármi ürügy alatt vagy ürügy nélkül is tömlöczbe vettetik, honnan csak a fizetés teljesitése által szabadulhat. Ez tény, valalamint tény az, hogy minden pasa, mihelyt feltehető, hogy megszedte magát a sultán vagy kincstár által, hasonló sarcznak vettetik alá és hasonlag börtönbe vándorol, ha fizetni nem bir vagy nem akar. Ez és a zsidóadó az egyedüli direct adórendszer, közvetett a dohány és lőpor egyedáruság mint egyedüli maradványai sok más monopoliumnak, melyeket a spanyol békekötés lerombolt. A dohányegyedáruságnál az a különös, hogy ez kiterjed a „khif"-re, vagyis szivásra átalánosan használt narcoticus kenderfajra és az opiumra, ezek termesztésére, gyártására, árusására, valamint, nem különben a pipákra is. A kincstári jószágokon kivül még a ki- és beviteli vámok képeznek jövedelmet a sultánnak, hanem ezek a spanyoloknak és angoloknak vannak zálogba adva, a spanyoloknak a hadiköltségek kártéritése fejében, az angoloknak azon kölcsön kamatainak biztositékául, melyet a kormány Londonban azon összeg kifizetésére felvett, melyet a spanyoloknak rögtön kifizetnie kellett. Ezen vámhivatalok képezik az egyedüli szervezett közigazgatást, de spanyol és angol hivatalos ellenőrzés alatt állanak. Két apró spanyolhadigőzös szüntelen czirkál a partokon a csempészet megakadályozására. A beviteli vámok általában minden áru értékének 10%-jében vannak megállapitva és pedig akár pénzben, akár ha nehézségek fordulnának elő az érték meghatározása körül természetben fizetendők. A vámjövedelem összege 1867-ben 5,308.651 frankra rugott. A katonaság t. i. a körülbelül 10.000 főnyi sultáni testőrség napi fizetése 12 kr., mely összegből fegyverzet és sapka kivételével teljesen el kell látni magokat. Minthogy azonban ezen katonák egyszersmind a rendőri szolgálatot is végzik és mint birósági poroszlók vagy végrehajtók is alkalmaztatnak, ezen szolgálataikért a felektől bi-

zonyos dijakat követelhetnek, névszerint miután a legtöbb esetben a tárgyalás a befogatással és a biró elé czipeléssel kezdődik — ezen befogatási díj a vesztes fél által a szolgálatot tevő katonának kifizetendő. Ha a mondottak különös világot vetnek a marocco-i igazságszolgáltatásra, ez nem nyer kedvezőbb szint az által, ha felhozzuk, hogy az egyedüli törvénykönyv a korán, mely mellett bizonyos meghatározatlan szokásjog létezik. Tulajdonkép az igazságszolgáltatás az egyesitett politikai, katonai és birósági hatóság mellett tisztán az illető kormányzó személyiségétől függ, ki valamint maga a sultán is a maga székhelyén, nyitott csarnokban ősi divat szerint személyes itélőszéket tart. Ily viszonyok mellett természetes, hogy az európaiak között, vagy európaiak és benszülöttek de valamely állam protectiója alatt álló személyek között előforduló jogügyletek, mint a Levantében itt is a consulatusok itélőszéke alá vonatnak, valamint természetes, hogy a benszülött kereskedők — jobbára zsidók — ezen külföldi protectiót keresve keresik és nagy számban tettleg élvezik. A hitelmüveletek csak is ezen uton nyerhettek bizonyos könnyüséget és némi soliditást. Nem protegált — azaz a pasák sarczolásainak és részrehajlásának alávetett benszülött kereskedőkkel az európai czégek csak kelletlen lépnek tartós üzleti összekötetésbe, noha azon esetre is, ha ilyen egyének fizetésképtelenekké válnának, vagy fizetni vonakodnának, az európai consulok utját találták államuk alattvalóinak érdekeit mentve tartani. Az előmutatott irásbeli kötelezvénynyel a consulatus panaszt emel és behajtást illetőleg kárpótlást követel a kormánytól, mely ha a követelt összeget a bepanaszolton megvenni nem tudja, hogy a meg nem szünő diplomatiai követelésektől és beavatkozástól szabaduljon, a pénzt ugyszólván kénytelen az állampénztárból megfizetni.

A személybiztonság az utazó idegenekre nézve az ország bensejében kielégitő. Az itt lakó idegenek rövid idő alatt megismerkednek a mór szokásokkal és életmóddal, azt rendesen eltulajdonitják, és ha az uralkodó előitéleteket kimélni tudják, egyetlen szolgától kisérve, lóháton baj és kellemetlenség nélkül utazzák be az országot. Ha rablási és gyilkossági esetek fordulnak is elő, ezek nem haladják tul a közönséges mértéket, és csupán az által, hogy rögtön diplomatiai közbevetés tárgyát képezik, válnak nevezetessé.

Ilyetén közigazgatási és nemzetgazdasági viszonyok mellett, hol a tőkének majdnem teljesen menekülnie kell, akkor, midőn a tőkeelhelyezésre a mezőgazdaságban annyi tér nyilik, hogy az magas ára és a kétes értékü hitelmüveletek daczára is keresett áru — lehetetlen ezen országnak oly sebesen meggazdagodnia, mint a hogy kereskedelmi helyzete és természetes kútforrásainak gazdagsága mellett várható lenne. Az ingó vagyon és a pénzértékre visszavezetett vagyon oly csekély, hogy közönségesen gazdag embernek tartják azt, kit 50,000 frank értékre becsülnek. A kereskedés ugy az izraeliták, mint benszülöttek közt jobbára kiskereskedés, és csak néhány zsidóház és itt-ott európai ügynökök, valamint a gibraltári házak képeznek valódi speculativ czégeket, kik a termelőktől a nyers termányeket összevásárolják és a kiskereskedőket európai gyártmányokkal ellátják.

A kereskedés utját különféleképen veszi. Kizárólag európai hajók tartják fenn a közlekedést a tengeren. A maroccoi kormány nem bir semmi hajóhaddal, és hogy a tengeri rablás elnyomatott, ezzel a kereskedőhajók is kivesztek. A parti hajózást pedig maga a kormány betiltotta, minthogy az tulnyomólag csempészetre használtatott. Ennek megszüntetése által a halászat is megszünt, ugy hogy most csak kevés halászbárka evez a partokon a révvárosok szükségletét fedezni. A halgazdagság, összhangzó vallomások szerint, ugy a nyugati partokon, mint különösen a riffben oly rendkivül nagy, hogy egy halász-brigantine 2—3 nap alatt meg van terhelve. Leginkább portugalli halászok azok, kik jövedelmezőnek találják elhagyni az európai partokat, hogy távolabb vidéken időveszteségüket gazdagabb sikerrel kárpótolják. Állitják, hogy jövedelmező kivitel volna teremthető, ha vállalkozó akadna, ki besózott és száritott hallal nagyobb kereskedést kezdene.

A középtengeren a spanyol presidios közül csak Melilla bir némi csekély kereskedést a riffel, Tetuán is mint piacz kevés jelentőséggel bir és tulajdonkép csak Tanger a gibraltári szorosban és az oceán mellett Mogador, Saffy, Maragon és Rabat kikötők, kevésbé Larace és Casablanca nevezendők. A hajómozgalom 1867-ben ezen kikötőkben a következő volt.

Beérkezett:

Angol	hajó	517	73,208 tonnával

Franczia	hajó	139	39,727	tonnával
Spanyol	„	186	5,305	„
Portugall	„	115	3,313	„
Olasz	„	32	1,277	„
Belga	„	3	351	„
Svéd	„	1	254	„
Német	„	1	91	„
	összesen	994	123,426	„

A kikötőket a belföldi városokkal nem kötik össze csinált utak, s igy, kivált Tangerra nézve, melyet hegylánczok zárnak el a fővárosoktól, az áruk tovaszállitása igen nehéz. Igy kimagyarázható, hogy a maroccoi belkereskedés, névszerint a karavánkereskedés Sudánnal ekkoráig még jóformán kivonta magát az európai forgalom behatása alól. Sokáig ezt nem fogja tehetni, és ezen kilátás nem kevéssé emeli Marocco fontosságát, miután főutja a sudáni kereskedésnek. Tafiletből évenkint legalább három, legfölebb öt nagy karaván indul el Sudánnak, mindenik rendesen 10—15,000 tevével, és viszik le az európai gyártmányokat, visszahozván sudáni terményeket, kivált különböző gummi-nemeket, strucztollakat, elefántcsontot, aranyt stb. Egy másik nagy karaván az, mely évenkint Fezből Mekkába vándorol, egész utja hosszában kereskedést üzve. Ezen kettős, de ma még egymástól elszigetelt kereskedelmi hálózathoz a tengeri és karavánkereskedéshez járul az, mely Algirból szárazföldön franczia árukkal gyakoroltatik, és melynek főhelye Oran, honnan az Algirba már épülő vasut a franczia kormány czélja szerint Fezbe tovább vezettetni terveztetik.

Ennyit mondhattunk Marocco nemzetgazdasági és kereskedelmi helyzetéről általánosságban. Hozzá kell tennünk, hogy ez országban semmiféle posta nincs, kivéve azt, melyet az angol, franczia és spanyol gőzősök a kikötőkben közvetitenek, és azon szervezett lovasfutár-szolgálat, melyet a Tangerben székelő diplomatiai képviselők és consulok a kormány székhelyével, Mequirezzel, Fezzel, vagy a birodalom bármely pontjával a saját és védenczeik érdekében fentartanak. Tulajdonképi ipara Marocconak kevés van. Bőrgyártása — vörös és sárga maroquin — a legkitünőbb, és kivitelre is szolgál. Kézmüvesei a legegyszerübb eszközökkel dolgoznak, de oly hatalmas a szokás ereje, hogy a külföldi gyáripar maig sem volt képes, még a kikötők

ben sem, kiirtani a gyapju- és gyapot-szövést, a festőket, a fegyverkovácsokat és hasonló iparágakat.

Ezeket előre bocsátván legyen szabad áttérnünk az egyes be- és kiviteli czikkek ösmertetésére.

Bevitel.

A bevitel általános jellege az, olcsó árukat és olyanokat hozni a vásárra, melyek kis részletekben eladhatók. Például a vasat nem nagy hanem kis rudakban, a czukrot apró 5—6—8 fontos süvegekben. Azon áruk, melyek nálunk a pórnép számára készittetnek hasonló sőt néha azonos izlésben mindig kész piaczra számithatnak Maroccoban. Mint a hajómozgalomból láttuk Anglia messze tulnyomó befolyást gyakorol a bevitelben és sokan $^2/_3$-ra teszik részvételét. 1867-ben 17,864000 frankra becsülték. Ezen számitás annyiból hamis, hogy a hajó lobogója szerint itéli meg a áru eredet ét, mi kivált a Gibraltárból az angol gőzösökkel behozott árukra nézve egyátalán nem áll. Mások és pedig valószinüleg helyesen azt állitják, hogy a franczia áruk tért nyernek az angollal szemben. Azonban a franczia hajószállitás sem ment az idegen elemektől mert az olasz valamint a svájczi és németországi kereskedés nagyobb része Marseillenek veszi utját. El kell azonban ismerni, hogy a legfontosabb beviteli czikkben, mely egymaga a bevitelérték felét teszi ki, a gyapótkelmékben Francziaország csak kis részben versenyez Angliával. 1867-ben a bevitel az egyes áruczikkek szerint a következő volt.

Gyapotkelmékben a bevitel mint emlitők, majdnem tökéletesen Anglia kezében van. A kereskedés ez áruczikkekben utját nagyobbrészt Gibraltárnak veszi, hol az angol kiviteli czégek bizományos raktárokkal birnak. A maroccoi kereskedők itt teszik megrendeléseiket és innét nyerik áruikat. A legjobb keletü árunemek ugyanazok, mint a Levantéban. A festett kelmék rajza, nagysága és csomaglása szintén a Levantéban szokásosak. A bevitt angol gyapotkelmék értéke mindössze 11,755.750 frankkal volt bevallva.

Posztó. Bevitel 1867-ben 277 láda 859.075 frank értékben. Szász posztók Marseillen át érkeznek és vevőkre találnak. Nehéz posztók az éghajlat miatt nem kerestetnek. Szinre

nézve leginkább a sötétbarna és sötétkék (indigo), aztán skarlátvörös és más élénk szinek kerestetnek, de mindig egyszinü kelmék. A szélekre nem figyelnek és a vevőknek mindegy bárminő szinnel és szélességgel birnak azok, ha a darabhoz hozzá vannak-e varva vagy sem. Szép simitásra nagy suly fektetik. Hosszuságban 30—35 bécsi rőf, szélességben $^{8}/_{4}$ rőf kivántatik. A legjobb vásár posztóban octobertól — februárig van. Osztrák posztóból többrendbeli küldemények érkeztek már a marocco i piaczra, nem ugyan directe, hanem gibraltári házak megrendelései folytán Marseillen keresztül. Brünni luxusposztók veszteséggel adattak el; könnyü osztrák posztók mint szász gyártmány jól elkeltek. Posztóshawlok, melyek a test körül övként tekertetnek, könnyü kelméből, sárga, barna, világos kékszürke szinekben, kétrét összehajtva 2—3 rőf hosszuságban viseltetnek. Hosszu arab ingekre és burnusokra fehér nem simitott könnyü keresztbeszött gyapjukelme használtatik, de minthogy a gyári szövetet ezen kelmében az arabok még meg nem szokták és nem igen kedvelik, saját takácsaik számára közép vastagságu és finomabb egyszer tekert fehér gyapju fonal hozatik be. Fezzekből több izben és különböző házak megrendelései folytán érkeztek ide osztrák küldemények, melyek a piaczot domináló franczia gyártmány fölött szépségük és jó minőségük, nevezetesen rojtjaik tetszetősb és tartósabb szinezetük miatt előnynyel birnak és nem ugyan minden, de a legtöbb alakban jó vásárra számithatnának. A franczia árunak azonban egy nagy előnye van, t. i. nagyobb olcsósága. Legkedveltebbek a gömbölyüek, csucsosak el nem adhatók. Megjegyzendő, hogy Marocco zsidó lakossága kizárólag fekete fezzeket hord, melyek vörösen hozatnak be és itt ben festetnek feketére.

Selymekkel, selyemkelmével és bársonynyal Franczia- és Olaszország látják el Maroccot, hanem az egész selyemkereskedés utját Marseillenek veszi és igy nem tudatik, mely arányban osztozik a franczia val. A selyem-bevitel legnagyobb része 865 mázsa, 1,502,250 frank értékben nyers selyem és selyemfonal, mely a női és férfi ruhák, kendők és teritők kihimzésére, továbbá gombkötő munkákra nagy mennyiségben használtatik. Selyemrojtok párnákra és egyéb diszitésre igen keresettek. Szinre nézve leginkább a megyszin és sötétkék selyem fonal használtatik; sok nyers selyem azonban belföldön festetik meg,

mert a franczia szineket az arabok nem tartják elég tartosaknak. Más fajta fonott $1\frac{1}{2}$—2″ átmérőjü, többnyire barna selyem zsinor az, melyet a beduinok, a burnus fölébe a fej körül turbánszerüleg körültekernek és nagy mennyiségben fogyasztanak. A franczia ipar hiába kisérté meg ezek gyártását és ma is benszülött gombkötők kézimunkája készíti azokat. Selyem-kelmék, közép nehézségüek aztán a mór nők számára és a zsidónőknek nehéz arany és ezüst brokátok, damasztok, félselyem-gyártmányok kis mennyiségben folytonos vásárral birnak, szintugy fekete selyemkendők és fekete valamint szines bársony. Félselyem-árukban osztrák iparosok által kisebb küldemények érkeztek már Marocco-ba és rajzukra nézve tetszést nyertek; azonban szélességük nem felelt meg. 2 bécsi hüvelylyel szélesebben kivánják általánosan.

Fémek és fémmunkák. Nyers vasban az évi fogyasztás 30—40,000 mázsára becsültetik. Svédország első sorban áll ez áru bevitelében, őt követik Anglia- és Franeziaország. 1867-ben a bevitel 31,068 mázsára zugott 355,575 frank értékben. Jelenlegi ára $12\frac{1}{2}$ fcs 50 kiloért bérmentesen Tangerbe szállitva. Vasárukban nem létezik nevezetes bevitel, mert házi és mezei vasszerszámok a belföldön készittetnek. Vasedények nem használtatnak. Nyers aczélban a bevitel jelentéktelen; mindössze 2,400 mázsa 62,700 francs értékben vitetett be 1867-ben Franczia- és Svédország által. Aczélárukat Franczia- és Olaszország szolgáltatnak, nem ritkán hamisitott német és osztrák jegyek alatt. Legjobb kelendőséggel birnak: ráspolyok kézmüvesek számára. Leginkább négyféle közép nagyságban $\frac{3}{4}$—$1\frac{1}{2}$ láb hosszúk és különböző finomságuak; továbbá zsebkések egy késsel erős fehér csont nyéllel, melyre barna festékkel durva diszitések és arabeskféle czikornyák mázolvák háromféle nagyságban 4—8 hüvely hosszuságban; ugyancsak egészen közönséges kések és villák akár fehér csontnyelekkel, akár páczolt fekete fanyelekben; a legközönségesebb borotvák fanyelekben az egész fejet borotváló araboknál igen fontos szükséglet és nagy mennyiségben hozatnak be Franeziaországból gyakran az ismert osztrák ×— jegy alatt sőt Hengl L. steyri gyáros czégét viselő csomagokban is. Varrótük minden nagyságban folyvást kerestetnek; valamint drótszegek is, habár kisebb mértékben kelnek el. Mindezekben a német és ausztriai ipar már kisérletet tett és helyes vállalkozás mellett versenyképesnek bizonyulna

a franczia iparral szemben. Francziaország ugyszólván egymaga fedezi a serétszükségletet. Belgium kevés lőfegyvereket ád el, de az arabok még mindig ragaszkodnak régi, avult szerkezetű, hosszu csövü fegyvereikhez, melyeket benszülött fegyverkovácsok készitenek. Pléh és pléháruk, zárok és lakatok ellenben kizárólag Angliából hozatnak be és fogyasztásuk emelkedő irányt mutat.

Füszer- és vegyáruk között első helyen felemelitendő a czukor. Ezen áruból 1867-ben 42,232 mázsa vitetett be 2,275,500 frank értékben. Néhány év előtt Marocco még semmi czukrot nem fogyasztott, hanem ennek helyét gazdag méztermése által pótolta. Ma czukor és thea mindenfelé fogyasztatik a vagyonosb házaknál. A czukorbevitelt ennek előtte kizárólag Anglia eszközölte, majd Francziaország és legutolsó években Belgium is megjelent, mely most már tetemes részben eszközli a czukorszállitmányokat. Maroccoban csak 6—8 fontos süvegek adhatók el. A csomaglás világos kék és finomabb papirban kivántatik, mint nálunk szokásos. A czukor két angol mázsát tartalmazó puha fából készitett hordókban hozatik be. Ára jelenleg 55 francs 50 kilo után, Tangerbe szállitva. Kávé hajókon 3,316 mázsa 284,900 frank; théa 1658 ládával 587,575 frank értékben hozattak be. Vegyárukból Cochenille 460 mázsa 253,125 frank értékben a canári szigetekről. Stearingyertyák 1867-ben 1423 mázsával 152,500 frank értékben kizárólag Francziaországból hozatott be. Ára 85 frank egy vámegyleti mázsa szerint. Az ide száliitás ládákban kivántatik, melyek száz félfontos csomagokat tartalmaznak.

Üveg és cserépáruk. Olcsó cserépárukkal Anglia, finomabb portékával Francziaország látja el Maroccot. A behozott áru nem alkalmazkodik a keleti izléshez, hanem saját izlését octroyálja. Olcsóság itt az áru főkelléke. Mindössze 603 ládával hozatott be 40,500 frank értékben; üveg ugyan annyi 114,250 frank értékben adatott el 1867-ben. Az üvegáruk nagyobb részt Marseillen át jönnek; azonban a bevitelben Németország és Belgium is részt vesznek. Közönséges félig csiszolt ivókészletek képezik a bevitel főrészét. Ablaküveg a mór épitészet mellett, mely az utczára nem ismer ablakot és befelé az udvarra is jobbára csak nyitott ajtókon át vesz világosságot, kevés fogy. Ellenben apró tükrök és üvegyöngyök tetemesebb be-

viteli tárgyat képeznek és messze elvitetnek Afrika belsejébe. A minden faju üvegggyöngy közül legkeresettebb a téglavörös, tejfehér különböző nagyságban, aztán mindenféle szinü himzőgyöngyök kivált piros szinben. Német czégek közül, Scharren és Koch Baireuthben szállit üveggyöngyöket. Fa névszerint épületfa és deszkák 1867-ben Svédországból 123,600 frank értékben szállittatott Tangerbe. Ezen áruczikk annyival inkább érdemli figyelmünket, minthogy az osztrák-magyar monarchia ismert főbősége mellett győzelmes versenyzőül léphetne itt sikra.

Ezzel körülbelül befejeztük volna a maroccoi bevitel rajzát. Eredményként kimondhatjuk, hogy ezen világkereskedelmi szempontból még csekély, de emelkedő irányzatot mutató uj piacz nem bir azon nagykereskedő jelemmel, mely szükséges, ha azt akarjuk, hogy egyes távol lakozó ipar és kereskedelmi vállalatok figyelmüket és törekvéseiket ide concentrálják. Tény azonban, hogy Marocco bő tért nyujt a vállalkozó kereskedőnek tény, hogy a távol gyáripar és kereskedés annyiban fogja Maroccoonak hasznát vehetni, a mennyiben a gibraltári, tangeri vagy mogadori házakkal és ügynökökkel állandó összeköltetésbe lépvén a felmerülő kedvező esélyeket hasznára magának biztositja. Ezért mondottuk fentebb, hogy az osztrák-magyar vámszövetség ipar és kereskedése csak akkor fog tevékeny részt vehetni a maroccoi kereskedésben, ha egy Gibraltárban, Tangerben, vagy Mogadorban letelepedett hitelképes hazai czégre támaszkodhatik. Ilyen kereskedelmi ház jelenleg nem létezik, de óhajtandó hogy létesüljön. Fennhéjázó kicsinylése Marocco kereskedelmi jelentőségének a mint egyfelöl történik egyáltalán nem kereskedői felfogásra mutat, mely semmi kinálkozó üzletet és nyerességet el nem mulaszthat, ugy másfelöl a tényleg csak 1861 óta megnyilt, piacz iránt igazságtalan és tekintve, hogy 8 milliónyi népség rövid idő mulva akarva, nem akarva belevonatik az európai kereskedelmi és iparmozgalomba egyszersmind inpolitikus is lenne. Ha a gazdag, az egész világon piaczczal biró Anglia- és Francziaország érdemesnek itélik, Maroccoval kereskedni, ha Svédország és Belgium nem kevésbbé az ipartalan Olaszország fáradsággal törnek magnknak utat, a hatalmasabb, iparosabb kereskedelmi összeköttetéseket nélkülöző osztrák-magyar monarchiának a maroccoi forgalom csekélységét sem kicsinlőleg lenézni sem a versenynyel járó fáradságot kimélni nem igen illik.

Kivitel.

A kiviteli kereskedésnek a bevitelinél nagyobb fontosságot kell tulajdonitanunk ugy a jelenre nézve mint kivált jövőjét tekintve. Mert ámbár a vámhivatali kimutatások, — melyek kétes értékére nem szükség ujból figyelmeztetnünk, de melyek másfelől az egyedüli pozitiv adatok, melyekre hivatkozhatunk — a kivitelt 1865-ben a bevitellel egyenértékünek, 1867-ben inséges évben 5 millió frankkal csökkentnek és a bevitel által meghaladottnak tünteti elő, ennek ellentmond azon körülmény, hogy ugyanaz évben 2,193,000 frank készpénz hozatott be az országba, mint magától értetődik a kivitel és bevitel közti különbözet kiegyenlitésére; továbbá hogy ugyancsak 1867-ben 994 beérkezett hajó közül 403 hajó 32,755 tonna tartalommal jött üresen Marocco kikötőibe, tehát a hajóknak majdnem felel ellenben a kimenők közül csak 187 hagyta el Maroccot, 32,330 tonna tartalommal, a többi 790 hajó terbelve ment el. A kiviteli czikkek tulnyomó részben nyers terményekből állván, önkényfolyik, hogy az ország kitünő termékenysége és még parlagon heverő kutforrásai mellett, korunkban midőn a kereslet nyers termények után oly oriás mérvben növekszik, hogy például Magyarország gazdasági rendszerét 25 év alatt végkép megváltoztatta, Marocco kiviteli kereskedése is szebb reményekre jogosit.

Gabnanemüek, déli gyümölcsök, bőrök, bőráruk, gyapju, hús és a szabad természet néhány más terménye képezik az ilyen országok rendes főkiviteli czikkeit.

A gabnakereskedést illetőleg nem valánk azon helyzetben általános tudósitásokon tulmenő felvilágositást szerezhetni. 1867-ben és 1868-ben a gabonakereskedés tökéletesen szünetelt, ugy a termés hiánya és az ennek következtében kitört inség mint a kormánynak kiviteli tilalma következtében. A kormányférfiakig terjedő előitélet a gabonakereskedésre vonatkozólag nagy károkat okoz az országnak. A kormány, mely a gabonakivitelt nem szivesen látja, gyakran végkép betiltja azt, sőt mi több, megtiltja a gabonakereskedést egy tartomány és a másik közt; József patriarcha politikáját hiszi a legbölcsebbnek és nem szivesen látja, ha jó esztendők feleslegét a hajók elszállitják. Mult évben az inség oly fokra hágott, hogy tetemes mennyiségü liszt hozatott be Európából. Gabonanemüekre legfőbb

vevő Angolország, azután Spanyol- és Olaszország. Buzán és árpán kivül főleg kukoricza az, mi kivitetik. Mint eledel használtatik, vettetik és kivitel tárgyát képezi a durrha vagy czirok (Sorghum vulgare et halapense) és ennél még nagyobb mértékben vitetik ki madárköles (Canariensamen, Phalaris canariensis) 1867-ben körülbelül 94,000 mérő 984,650 frank értékben, jobbára mint Angliába, némi kevés Olasz- és Németországba. Hüvelyes veteményekből: borsó 40,385, bécsi mérő 403,450 frank értékben, bab, 8,522 mérő, 299,670 frank értékben vitetett ki. Lenmag 2360 mázsa, 52,000 frankért. Déli gyümölcsök gazdag választékban teremnek Maroccoban és tetemes mennyiségben vitetnek ki. Mandulákból 16,923 mázsa 1,491,675 fcs értékben vittetett ki. A datolyák a legkitünőbb minőségüek; kereskedésbe jött 5,602 mázsa 275,650 frank értékben. Narancs és czitrom 1867-ben csak 18,750 frankkal szerepelnek a kivitelben. Nagyobb hasznot hajtanak az olajfák, melyek olajából 12,689 mázsa 898,100 frank értékben vitetett ki. Mindezen czikkekben a kivitel mennyisége és az árak a termés bősége szerint igen változékonyak.

Viasz jó. de nem egyforma minőségü nagy mennyiségben nyeretik és pedig minden cultura nélkül az atlasban vad méhektől. Leginkább Francziaország vásárolja, noha beföldön is igen fogyasztatik, miután viaszgyertyák itt még szokásban vannak 1867-ben 4779 mázsa 773,000 frank értékben volt a kivitel. Mostani ára 160—170 frank vámegyleti mázsa szerint Gibraltárba szállitva. Más vegyáru, mi nagyobb mennyiségben kivitetik, a gyanták. Ezek közül többféle van a piaczon, és mindenik faj különböző tisztaságban, gumozva vagy nagyobb darabokban. A legfinomabb fajok Sudánból hozatnak, mások különféle fákról az idevaló erdőkben szedetnek. A rövid idő, melyet Tangerben tölténk és mely a nélkül is teljes mérvben igénybe volt véve nem engedte, hogy ezen sok specialis vizsgálatot követelő czikket kimeritőleg tanulmányozzuk, a mint az azt kétségtelen megérdemelte volna, különben is a gyanták és minden a Sudánból jövő áruk piacza nem Tanger, hanem Mogador a császárság legdélibb kikötője az atlanti tenger partján. A mi a kereskedésben leginkább előfordul az a gummi sandarac — a thuja articulata jószagu nem tapadó gyantája, mely kivált fénymázakban és a papirgyártásnál használtatik. Az ösz-

szes gyantakivitel 1867-ben 4,617 mázsára rugott 460,450 frank értékben. Egyébb erdei termelvények több faju fakéreg parafa cserkéreg és festőanyagok, melyek azonban nevezetesebb kiviteli czikket, okszerü mivelés hiányában még nem képeznek s mind egybevetve 8,000 mázsára 60,000 frank értékben rugtak.

Gyapju Marocconak főkiviteli czikke és a fővásárlója Francziaország. Mogador-gyapju név alatt ismeretes a kereskedésben. Jellege hosszu szálu, durva, fodros gyapju, hasonló az erdélyi ugynevezett czigaja gyapjuhoz. Jóllehet vannak közte különbségek a kereskedés csak a mosottat és nem mossottat nevezi külön, hanem a mosott is nem tiszta, miután felületes tisztitás hideg vizben, csak nagyjában veszi el a piszkot s igy a mosott magadorgyapju is sárgás vagy szürke, homokos és zsiros tapintásu. A gyapju legnagyobb része mosatlan jő a kereskedésbe. A kivitt mosott gyapju mennyisége 1867-ben 12,967 mázsa 1,276,825 frank értékben volt; ellenben mosatlan gyapjuból 44,000 mázsa vásároltatott 288,0000 frankért. Igy Marocco Afrikában a jó remény foka, Egyiptom és Algir után az első gyapju termelő ország, mely joggal igényelheti, hogy a gyapjuvásáron a többi gyapjut kináló országokkal versenytársnak elismeressék. A közép finomságu és finom gyapjuknak persze nincs mit félni a mogadori gyapju concurrentiájától.

Nyers és kidolgozott bőrök, valamint bőrmunkák képezik a gyapju után Marocco legfontosabb kiviteli czikkét. Nevezetesen kecskebőrökből kivitetett 67,800 tuczat 1,365,500 frank értékben. Nagy része ezen kecskebőröknek Marseillebe megy, hogy a franczia kesztyügyártásnak szolgáljon anyagszerül. Igen szép kidolgozott báránybőrök a hires sárga és piros maroguin kivitetik és pedig 1867-ben 16,000 mázsával 773,650 frank értékben. A maroccoi bőrgyártás modora még egészen régi, hanem az anyagszerek és a munka olcsósága valamint a kézműiparban előállitott áru hirneve és kitűnő volta fentartják ezen iparág versenyképességét.

Strucztollak Sudánból érkeznek Maroccoba és innen 2642 mázsával 570,000 frank értékben vittettek ki 1867-ben Ökrök 4,403 darabbal Gibraltárnak vették utját. Értékül 550,000 frank volt bevallva 1867-ben. Ezek Marocco kivitelének főtárgyai.

A szokásos mértékek a következők: cantáro kisebbnemü =

100 artali = $50._{750}$ kilogr. = $90._{639}$ bécsi font, nagyobbnemü cantaro = 150 artali = $76._{125}$ kilogr. = $135._{959}$ bécsi font; az ürmérték: Tangerbe az Almud = $0._{29}$ Hectol. = $20._{503}$ bécsi pint. Larachban: Almud = $0,_{31}$ hectol = $21._{91}$ bécsi pint, Saffi és Magadorban a harobo = $1,_{59}$ Hectol = $112._{413}$ bécsi pint. Azonban az angol, franczia és spanyol mértékek is használtatnak. és mindig nagyobb tért nyernek A pénznemek közül legkedveltebb az 5 frankos darab = $32^1/_2$ maroccoi unzás = 4 shilling = 19 spanyol reales = 2 fort. o. é.; továbbá a spanyol colonale tallér = 35 maroccoi unzas = 5 fcs 26 cent. = 4 sh. $9^3/_4$ d = 20 reales = 2 ft. 10kr. o. é.

A beviteli vámokat már érintettük. A kiviteli vámok pedig a következők: buza után fanega szerint (= 0,51 hl. = $36._{41}$ bécsi pint) 1 spanyol tallér, kukoricza és durhától $^1/_2$ tallér. Viasztól Cantaro szerint 120 unzas, mosott gyapjutól cantaro szerint 80 unzás, mosatlan gyapjutól 55 unzas; nyers bőröktől cantaro szerint 36 unzas, kidolgozott bőröktől kintár szerint 100 unzas; olajtól cantaro szerint 50 unzas, manduláktól cantaro szerint 35 unzas. Gyantáktól cantaro szerint 20 unzás.

Cap-Town, 1869. jan. 26.

Cserei Manó,
B. Kaas Ivor.